

ПРАКСА ОТКРИВАЊА ПОМИСЛИ У МАНАСТИРУ - ОПШТИ ПРИНЦИПИ

-УВОД-

ПРАКСА ОТКРИВАЊА ПОМИСЛИ У ДРЕВНОМ МОНАШТВУ

О неопходности да монахујући откривају своје помисли настојатељима манастира или некоме другоме, коме је поверена ова дужност, писао је још Свети Василије Велики у својој књизи *Опширна правила*. Одговор на 26. питање, у коме се пита о томе да ли настојатељу треба откривати све, чак и тајне срца, гласи: “Уколико жели да покаже значајан успех и да свој живот доведе у стање сагласно са заповестима Господа нашега Исуса Христа, нико од потчињених не треба да сакрива ни један душевни покрет, нити да и једну реч остави без проверавања. Тајне свог срца он треба да обнажује пред онима из братије којима је поверено да се састрадално брину за немоћне. На тај начин ће се утврдити оно што је за похвалу, док оно што не ваља неће остати без потребног лечења. При таквом узајамном упражњавању, кроз постепено напредовање, биће достигнуто савршенство.”¹ Светитељ нам заповеда да “не сакривамо ни један душевни покрет”, а то се најбоље остварује кроз откривање свих помисли, а онај коме помисли откривамо и који нас духовно руководи има дужност да расуди шта је од тога “за похвалу”- дакле позитивно - и да то код нас “утврди”, док оно “што не ваља”- а то је оно што је настало као последица страсти које су у нама – подвргне духовном лечењу. Не пропушта Свети Василије да нам открије због чега је ово потребно: да би “кроз постепено напредовање достигли савршенство”. Савршенство – оно због чега остављамо свет и примамо на себе подвиг монашког живота.

У књизи *Разговори* Преп. Јована Касијана, а у делу који се односи на разговор са аввом Мојсијем, описан је догађај из живота Светог Антонија Великог. Једном приликом, када је свети Антоније разговарао са окупљеним монасима о разним духовним темама, поставио им је питање о томе која је врлина највећа. Било је више одговора: пост и бдење; непристрасност према свему материјалном; отшелништво и удаљавање од света; човекољубље и милостиња и др., али је Антоније доказао да ниједној од ових врлина не можемо дати првенство, јер постоје примери падова и оних монаха који су били њима украшени. Једино је расуђивање та врлина, закључио је Велики Антоније, која нас може спасити од пада.² Даље преп. Касијан наводи речи авве Мојсија о томе како стећи ову врлину. Авва је тврдио да је њена најмудрија школа она, када своје расуђивање предајемо расуђивању најискуснијих отаца. Њен почетак јесте “откривање оцима не само онога што радимо, него и онога о чему мислимо, без имало поверења у своје помисли” и “да се добрим или рђавим сматра само оно што они таквим признају”.³

Следи пример из житија авве Серапиона, који је као млад монах будући побеђиван стомакоугађањем, тајно узимао хлеб и јео. Када су једног дана код његовог старца дошли неки монаси ради духовних савета, он им је скренуо пажњу на важност откривања помисли, рекавши: “Ништа толико монасима не наноси штету и ништа толико не радује бесове као утајивање помисли од духовних отаца”. Када је чуо ове речи, млади монах Серапион је пао пред њега и одмах исповедио свој грех. Тада се десило нешто што је поучило све присутне, али и све монахујуће до данашњег дана: из Серапионових груди изашао је неки пламен остављајући за собом смрад запаљеног сумпора – старац је објаснио: “Твоје признање те је ослободило ропства. Демон, будући откривен више неће имати места у теби”.

1 Св. Василије Велики, *Опширна правила*, питање 26.

2 Преп. Јован Касијан, *Разговори*, II разговор, О расуђивању.

3 Исто.

На крају се наводе и примери из Светог Писма, и Старог и Новог Завета. Из Старог – пример светог пророка Самуила, који се од детињства удостојио беседе са Богом, али опет није веровао својој помисли. Када је двапут био позван од Бога, он жури старцу Илији да би од њега добио поуку како да одговори Богу (I Цар. 3, 4-9). Из Новог Завета – пример светог апостола Павла, који је и после великог искуства јеванђелске проповеди ишао у Јерусалим да провери своју благовест, ради сазнања – како је потом писао Галатима – да можда не трчи узалуд (ср. Гал. 2, 2).

И поред жеље да уводно поглавље буде што краће, нисмо могли да макар у најкраћем виду не поменемо примере из *Лествице* и *Поука авве Доротеја*, а које су у вези са нашом темом. У поуци о послушности, у којој много пута описује поредак једног општежића у Тиваиди, Преп. Јован Лествичник говори о обичају монаха да са собом носе свешчице, да би свакодневно записивали своје помисли које су касније исповедали игуману.⁴ Авва Доротеј тврди да не постоји други узрок пада монаха, осим када верује своме срцу, тј. следи своје расуђивање. “Мене је Бог сачувао и ја сам се увек бојао ове опасности”- говорио је и одмах навео на који начин се од те опасности избавио - “откривао сам све своје помисли авви Јовану и никада се нисам решио да било шта урадим без његовог савета”.⁵

Закључак: Од самог почетка монаштва постоји сазнање и став да почетници и они који се налазе на путу ка савршенству али га још нису достигли, никако не смеју сами да расуђују о својим помислима, па је стога неопходно да их редовно откривају онима којима је поверена ова брига и да од њих добијају савете како да се поставе према њима, по речима пророка: *Питај оца свога и саопштиће ти, старце твоје - и казаће ти* (Пон. Зак. 32, 7). Јер, *постоје путеви који човеку изгледају прави, иако им крај гледа у дно адово* (Прич. 16, 25).

ДУХОВНО РУКОВОЂЕЊЕ ПУТЕМ ОТКРИВАЊА ПОМИСЛИ ИМА СВЕТОТАЈИНСКИ КАРАКТЕР

Од суштинског значаја је сазнање да исповедање помисли и духовно руковођење које се на овај начин остварује, има **светотајински карактер**. Дакле, то није само однос две људске личности - духовног руководиоца и ученика - већ ту присуствује и дејствује Дух Свети. Да би на прави начин ово разумели, обратимо пажњу на пример са претходно наведеног места из *Поука авве Доротеја*: Када је говорио о евојеј навици да увек проверава своје помисли код старца, Преподобни је у наставку рекао да би му за неком помишљу често долазио и сам одговор. Тада се колебао да ли да уопште узнемирава старца, јер је био уверен да ће му и он одговорити исто. Међутим, одбацивао је тај предлог помисли и ипак одлазио по савет. И заиста, дешавало се да му старац одговори исто оно што је и њему самом било на уму. И како даље сведочи, помисао би му тада говорила: “ето, дакле, то је исто што сам ти и ја говорила; зар ниси узалуд узнемиравао старца?” Али он јој је одговарао: “сада је то добро, сада је то од Духа Светог, а твоје је било зло, од демона, од страшног стања”.⁶

Када откривамо своје помисли нашем духовном руководиоцу он нам тада објашњава како се према њима треба поставити. Ако се испостави да је нека помисао грешна, тада нам указује на њен корен – одређену страст. Ми тада учимо да разликујемо “невидљиве” страсти од греховних помисли и грехова, који су њихова “видљива” пројава. Све ово са циљем, да бисмо се научили духовној борби и очистили срце, достигли обожење, а преко њега – спасење. Али, као што је то случај са свим светим тајнама⁷, спасење се не постиже захваљујући људским снагама, већ Божијим дејством. Овај однос духовника и ученика можемо описати речима св. Павла, из његове Посланице Коринћанима: *Јер ми смо Божији*

4 Преп. Јован Лествичник, *Лествица*, Поука IV.

5 *Поуке авве Доротеја*, поука 5.

6 Исто.

7 “Нема сумње, у Цркви је све света тајна... уопште сав живот и благодатна делатност Цркве.” - Архим. Др Јустин Поповић, *Догматика Православне Цркве III*, Свете тајне.

сарадници, а ви сте Божија њива, Божија грађевина (1. Кор. 3, 9). Духовни руководитељи, и поред свог искуства које несумњиво поседују, представљају Божије сараднике и ово своје послушање обављају просећи непрестано помоћ од Њега.

О овоме је веома надахнуто сведочанство оставио архимандрит Софроније у свом запису *О духовничкој служби*⁸, између осталог и следећим речима: “Свестан да сам веома далеко од потребног савршенства, ја сам дуго и са болом у срцу умољавао Господа да ми не допусти да грешим, да ме држи на путевима праве Његове воље и да ми указује на речи које ће бити корисне браћи. За време беседе са човеком, ја сам се трудио да држим 'слух' свога ума у срцу, како бих уловио Божију мисао, а често и речи које треба рећи”. Да би доказао да је ово једини начин да би се “подвиг духовничког служења” исправно обављао, навео је и пример преподобног Серафима Саровског. Када су једном овог Преподобног назвали прозорљивим, он је одговорио да он то није, али “да се моли за време разговора са човеком, те да прву мисао која се под дејством молитве појави у срцу поштује као Богом дану.”⁹

Један блаженочивши хиландарски старац нам је говорио да му се дешавало да одговори на постављена духовна питања и поред тога што до тога тренутка ни сам није знао прави одговор. Када би се после уверио да је оно што је рекао било заиста сагласно са предањем Православне Цркве, питао се: “Одакле ја ово знам?” После више таквих случајева схватио је, да му је ради вере оних који су питали, Бог отварао ум како би им давао одговоре потребне за њихово спасење.

И ја сам само човек

“И ја сам само човек” - ове речи често ћемо сусрести у житијима преподобних отаца. Њих су изговарали старци – духовници када би приметили да монаси, који су дошли ради откривања помисли, због стида не могу у потпуности да отворе своје срце.

У *Старечнику* можемо прочитати повест о једном монаху кога је мучила телесна страст и који је три године долазио код авве Зинова да исповеда ову борбу, али би му сваки пут стид везао језик и он је одлазио не откривши му грешне помисли. Авва је, наравно, разумео шта је по среди, али није хтео да изнуди братовљево исповест, већ је чекао да овај то учини својевољно. Када је брат најзад исповедио своју страст и посрамљен пао пред авву Зинова, овај га ни најмање није презрео, већ га је утешио речима: “А зашто си се постидео? Нисам ли и ја човек? Хоћеш ли да ја теби кажем своје страсти?” Тако утешен и ограђен старчевим молитвама, монах се ослободио овог искушења.¹⁰

Још познатији пример помоћи у превазилажењу стида, када су старци сами себе представљали као страсне да би охрабрили на исповест искушавану братију, јесте случај са преподобним Макаријем Великим и монахом Теопемптом (руски: *Феопемпт*). Авва Макарије је сазнао да овај брат робује страстима јер никоме није откривао помисли. На искусан начин – тј. жалећи се брату да и поред много година проведених у подвигу и он сам, тобож, још увек трпи искушења од разних помисли – успео је да га наведе да открије своју савест. После исповести и пошто је био поучен од авве Макарија, монах Т(Ф)еопемпт је у будуће успевао да одбије сваки напад непријатеља.¹¹

Али Преподобни Касијан, у поменутој књизи *Разговора*, наводи супротан случај. Реч је о једном ревносном монаху који је трпео велике нападе од демона блуда. Исповедио је ове помисли једном старцу, а овај, будући неискусан, уместо да га очински утеши назвао га је проклетником и недостојним монашког чина. Брат је пао у очајање и кренуо да се врати у свет, али је по Божијем промислу сусрео авву Аполоса који га је охрабрио и вратио назад у келију.¹²

8 Архим. Софроније, *О молитви*, О духовничкој служби (Из записа светогорског духовника).

9 Исто.

10 *Велики старечник. Тематска збирка*; Десето поглавље, О расуђивању.

11 *Старечник*, О авви Макарију Египатском.

12 Преп. Јован Касијан, *Разговори*, II разговор, О расуђивању.

Запитајмо се: када су монаси древних времена, поред смирења и простодушности које су красиле тадашње људе, имали потребу за састрадалним приступом од стране духовника да би отклонили стид, колико је то потребно данашњем поколењу које је толико подложно сујети и високоумљу? Ради тога смо хтели да на овај проблем посебно укажемо.

ПРАКСА ОТКРИВАЊА ПОМИСЛИ ПРЕМА ХИЛАНДАРСКОМ ТИПИКУ

Хиландарски типик настао је на преласку из 12. у 13. столеће. Саставио га је Свети Сава, први Архиепископ српски, користећи као основу типик цариградског манастира Богородице Евергетиде, али нешто и сам дописујући, према потреби новооснованог српског манастира на Светој Гори. Пошто је Св. Сава био ктитор манастира Хиландара, **Хиландарски типик** се убраја у групу такозваних ктиторских типика.

Свети Сава, састављајући речени типик, у више наврата указује на важност Свете Тајне Исповести. Од 43. главе Типика, две (7. “О душеспасоносном исповедању” и 17. “О поуци игумана братији и о исповедању”) су у потпуности посвећене овој теми, а једна глава – 6. – у свом другом делу такође говори о исповести. Највећи део ових поука св. Сава је у целости преузео из Евергетидског типика¹³.

У 7. глави Типика, указује се на неопходност редовног исповедања братије и то се доводи у директну везу са Светим Причешћем. Такође, говори се и о “великом првом исповедању”, тј. исповедање целокупног пређашњег живота оних који се спремају за монашки постриг. Али, у поменутих главама постоје и детаљна упутства о нашој данашњој теми – откривању помисли. Ова упутства можемо разликовати по њиховом *практичном* и *суштинском* карактеру.

Практична упутства

Практична упутства одређују **коме** све братија може да открива помисли и **у које време** ће се то обављати. Свети Сава напомиње да монаси своје помисли откривају игуману, а ако он сам није у стању ову дужност да обавља, да се изабере “један који живи целомудрено” и да тај духовно руководи и игумана и осталу братију.¹⁴ Ако се у братству не нађе за ово нико од оних који су у свештеном чину, онда се налаже да то буде обичан монах који је својим животом осведочен као онај ко је погодан за ово дело.¹⁵ Даље се братија позива да пожурити да игуману или овом другом, “општем оцу” - како се у Типику назива, открива штетне помисли и све покрете својих душа и веома строго забрањује да неко себи одређује другог духовног оца, коме ће да “излаже мисли”.¹⁶ Ако би неко преступио ову заповест, таквога – заповеда Типик - “одмах изгнати из стада, без милости и помиловања”.¹⁷ Оваква строгост се објашњава потребом да би у манастиру “сви били једно, исто мудрујући, исто помишљајући, напасани и вођени од једног истог пастира и као бечузи неког златног ланца били везани једни за друге”.¹⁸ Даље се говори о томе, да уколико се умножи братство и игуман није у могућности да прима помисли свих, да он тада одреди неке од јеромонаха или монаха који су духовно зрелији и да му помажу у овом делу. Тада би они помагали млађој братији у борби са помислима, али и указивали игуману на оне који имају већу потребу “за лечењем и старањем, како би им он дао потребно исцелење”.¹⁹ Овом напоменом Св. Сава,

13 Оно што се односи на исповест у 6-тој глави и цела 7-ма глава *Хиландарског типика*, налази се у 7-ој глави *Евергетидског типика*. 17-та глава *Хиландарског типика* је превод 15-те *Евергетидског*.

14 *Хиландарски типик*, глава 6.

15 Исто.

16 *Хиландарски типик*, глава 17.

17 Исто.

18 Исто.

19 *Хиландарски типик*, глава 6.

угледајући се на Евергетидски типик, даје решење у случају већег броја братије, али остаје сагласан претходној заповести – да сви буду *вођени од једног пастира* – јер и поред тога што постоји више њих код којих братија открива помисли, они све раде саветујући се са игуманом и представљају само његове помоћнике који узимају на себе решавање лакших проблема, како би он имао времена да се стара о тежим.

Овде бих напоменуо да се данас у нашем манастиру Хиландару управо поступа према горе реченом. Један старији јеромонах исповеда старију братију да би игуман могао да брине о млађим монасима и искушеницима, а када се за то укаже потреба и старији монаси долазе код игумана на исповест. Такође, млађа братија, ако жели да нешто исповеди а игуман није у могућности да их тада прими, или се налази ван манастира, одлази код овог јеромонаха, а када их касније прими сам игуман, њему такође исповедају то исто ако се ради о нечему што је важно.

Што се тиче времена, Типик заповеда да се исповедање помисли врши после почетка јутрења за оне који стално бораве у манастиру, а монаси који се због послушања налазе ван манастира, да буду примани од игумана после повечерја.²⁰ Игуману или онима које је он одредио да примају помисли, наређује се “да исповедање буде свакодневно”.²¹

Данас се у хиландарском манастиру откривање помисли игуману врши после читања шестопсалмја и појања тропара на “Бог Господ” (дакле, као што заповеда Типик: *после почетка јутрења*), али и за време вечерња, после читања предначинатељног псалма. Игуман одлази у један параклис поред Саборног храма и позива оне који су тога дана на реду за исповест. Ово исповедање на јутрењу обично траје до почетка Свете Литургије која се служи одмах после јутрења и 1, 3, и 6. часа, док на вечерњој траје до краја ове службе, када следи заједничка трпеза. За разлику од средњовековног устројства манастирског живота када је велики број монаха целог дана био на разним послушањима ван обитељи, данас ретко постоји потреба да неко данима није присутан на богослужењима, тако да је време после повечерја остављено најмлађим монасима и искушеницима да по потреби долазе код игумана у канцеларију и откривају своје помисли. Такође, игуман има могућност да проверава да ли редовно и на који начин испуњавају своје келијно правило. На овај начин, најмлађи у братству имају прилику да редовније добијају упутства за борбу са помислима и у вези са личним молитвеним правилом.

Ово до сада наведено биле су одреднице **Хиландарског типика** у погледу *практичних* питања наше теме. Постоје и заповести и упутства које говоре о њој из духовног угла, које смо на почетку овог поглавља назвали *суштинска*.

Суштинска упутства

Суштинска упутства нам откривају смисао **редовног** и **правилног** исповедања помисли, какву духовну корист добијамо од овог дела и шта је у ствари његов крајњи циљ. На крају шесте главе²² **Хиландарског типика** о овоме је овако написано: “... да као плод поцрпите двојаку корист: да дођете до чистог здравља душе и да се обучете у смиреност која уздиже, коју имајући ваистину ћемо бити слични Богу, који каже: *Научите се од мене, јер сам ја кротак и смирен срцем* (Мт. 11, 29). А шта би друго било најјаснији доказ кроткога и смиренога срца, ако не храбро подносити сваку невољу и себе прекоревати у свему. Истинито исповедање је узрок толиких добара. Без њега, мислим, нико неће постићи спасење”. Дакле, исповедајући се редовно и правилно, напредујемо у смирењу, задобијамо здравље душе (или како се још у аскетским списима често каже: “чисто срце”) и на крају – као крајњи циљ и сврху свега – достижемо спасење.

Да би се монаси подстакли на **редовно** исповедање помисли, у Типику после

20 Исто.

21 *Хиландарски типик*, глава 7.

22 *У Евергетидском типику* је то глава 7.

заповести игуману или ономе кога је он одредио да се брине о овом делу, каже се: “зато и ви браћо, гледајући игумана где се жури на ову добру и веома спасоносна службу, потеците и сами, потеците и у тихо душеспасоносно пристаниште журно пристаните, и сваки покрет ума вашег и за душу штетну мисао срца чисто и непокривено откријте, исповедајући се као пред Богом, а не пред човеком”.²³ Да би се разумело због чега је ово важно, даље²⁴ се наводе речи преподобног Јована Лествичника из *Поуке четврте*, његове *Лествице*: “Ране које се открију, не само што се не погоршавају него се лакше и лече” и: “Душу која стално мисли на исповест, исповест као уздом спречава да греши”.

У вези са **правилним** исповедањем помисли, посебно се наглашава да у случају искушења са неким другим, не окривљујемо другу страну “приказујући себе без кривице”, већ да “сав укор и узроке греха пожуримо да припишемо и наметнемо себи”.²⁵

Као што је речено на почетку овог поглавља које смо посветили **Хиландарском типик**у, у њему се говори и о самом чину исповести - који подразумева и читање разрешне молитве, али и о нашој теми – откривању помисли. На крају треба нагласити да наведени делови Типика говоре о обе ствари у истим главама, тако да их и нисмо могли у потпуности раздвојити. У ствари, и сам чин исповедања грехова, као и откривање помисли духовнику, уз саветовање са њим како се према њима поставити и како разумети шта је њихова права позадина, заједно помажу нашем спасењу. Једна реченица Типика као да нам указује на то коју корист имамо од сваког од ова два дела. Она гласи: “Тако чинећи, браћо, не само да се ослобађамо својих грехова, него ћемо надаље бити и тврђи”.²⁶ Дакле, “ослобађамо се својих грехова” кроз чин исповести, а постајемо “тврђи” - што треба разумети као: “искуснији у духовној борби” - кроз откривање помисли, када нам духовник помаже да схватимо да ли су те помисли дошле као последица врлина или страсти. Ако је у питању страст, о којој страсти се тачно ради и како се убудуће борити против ње.

ДАНАШЊА ПРАКСА У СВЕТОГОРСКИМ МАНАСТИРИМА

У монашкој заједници Свете Горе одувек је постојала дубока свест о неопходности духовног руковођења путем откривања помисли. Она постоји и данас. У *Похвали светогорском монаштву монаха Партенија*²⁷ из 19. века, сликовито је приказан начин на који монаси врше ово дело: “Јер у светогорским општежићима постоји обичај да братство свакодневно исповеда своје помисли и сва наговарања лукавог свом пастиру и предводнику, оцу игуману. А према њему имају такво поверење да све помисли и сва наговарања дају њему на увид и разматрање: како он каже тако и чине; од њега примају савет као од самог Бога и одлазе мирни. Па и када им дође помисао, они је као коња узму за узду и поведу своје пастиру говорећи: 'Зашто ми досађујеш? Ти знаш да ја немам своју вољу и своје расуђивање и да не знам откуда си: од Бога или од ђавола? Пођимо ка мом пастиру, па како он расуди.' И бивају мирни!”

У претходном поглављу описана је пракса, према којој се данас у манастиру Хиландару врши исповедање помисли. И у другим манастирима Ат(ф)она постоји сличан поредак. Разлике постоје само у томе да ли игумани примају братију у параклису, својој канцеларији или на неком другом одређеном месту; за време богослужења или ван тог времена и колико често. Треба напоменути да у грчким обитељима постоји пракса да игумани у одређеним временским периодима, а обично када служе Свету Литургију, са царских двери читају разрешну молитву за сву братију која за то време клечи. Ради тога, није уобичајено да се после исповедања помисли монасима понаособ читају молитве, осим ако се том приликом није исповедио и неки већи грех. У нашем манастиру не постоји овај обичај читања

23 *Хиландарски типик*, глава 6.

24 *Хиландарски типик*, глава 7.

25 *Хиландарски типик*, глава 6.

26 *Хиландарски типик*, глава 7.

27 Јером. Антоније Светогорац, *Атонски подвижници деветнаестог века*, Манастир Хиландар 1993.

заједничке разрешне молитве, тако да се она, по потреби, чита за свакога посебно.

ОТКРИВАЊЕ ПОМИСЛИ У ЖЕНСКИМ МАНАСТИРИМА

И поред недостатка потребног знања за писање о овој теми, не бисмо хтели да је у потпуности изоставимо. Мишљења смо да, као што се у мушким манастирима помисли исповедају игуману или другом духовнику који је од управе манастира одређен, у женским манастирима би монахиње требало да помисли откривају игуманији или некој старици којој је игуманија поверила ово послушање. Колико је незаобилазна улога игуманије – настојатељице по овом питању, подвлачи и Свети Василије Велики у својим *Кратким правилима*. На питање да ли настојатељ може без настојатељице да са било којом сестром разговара о ономе што служи на изграђивање вере – одговор је негативан, јер се тада не би поштовала апостола заповест: *Све нека бива благообразно и уредно* (1. Кор. 14, 40).²⁸ Подсећања ради, да напоменемо како Свети Василије на истом месту чак препоручује да игуманија присуствује приликом исповести сестре презвитеру²⁹ и да има потпуно право да негодује, ако презвитер нешто нареди сестрама без њеног знања.³⁰

Постоји и пракса коју смо видели у једном женском манастиру – можда се не сусреће често, али је свакако треба поменути: сестре имају свеске у које свакодневно записују помисли и онда предају игуманији. Она их чита у својој келији и према потреби позива сестру, ако сматра да би требало прокоментарисати оно што је ова написала.

+ + + + +

Из записа архимандрита Софронија смо видели да се духовници моле, да би их Господ надахнуо, како би приликом исповести изговорили потребне поуке. Али, на крају да нагласимо, од највеће важности је и то да се ми, полазећи на исповест, такође молимо да би нам преко наших духовних руководитеља била објављена воља Божија. И да имамо непоколебиву веру! Онима који мисле да у ова времена - пошто “нема богонадахнутих старца и старица као некада” - тако нешто није могуће, одговарамо речима авве Доротеја: “Заиста, ако неко уистину хоће свим срцем да испуњава вољу Божију, тога Бог никада неће оставити, него ће га увек управљати по Својој вољи... и мало дете ће да просвети како би му пренело Његову вољу”.³¹

Зато, помолимо се заједно Господу Исусу Христу, да нас – децу своју – никада не лиши духовних пастира и учитеља, јер Он по речима Св. Павла *даде једне као апостоле, а друге као пророке, једне као јеванђелисте, а друге као пастире и учитеље, за усавршавање светих у дјелу служења, за сазидање тијела Христовог; док не достигнемо сви у јединство вјере и познања Сина Божијега, у мјеру раста пуноте Христове* (Ефес. 4, 11-13).

У Светом манастиру Хиландару,
на дан преноса моштију Светог Саве српског,
6/19. маја 2016. л. Г.

Архимандрит Методије

28 Св. Василије Велики, *Кратка правила*, Питање 108.

29 Исто, Питање 110.

30 Исто, Питање 111.

31 *Поуке авве Доротеја*, поука 5.